

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

A Hét. 1912. évf. 51. sz. — *D. S.: A Szigligeti-émlék.* A nagyvárad Szigligeti-színház előtt december hóban leplezték le Szigligeti Ede mell-szobrát, Margó Ede emlékművét. (S mikor készül el Szigligeti életrajza, nem is szólva Szigligeti összes munkáinak kiadásáról? Ha a Szigligeti-Társaság azt a 8000 K-t, melybe a szobor került, egy teljes Szigligeti-kiadásra fordította volna, most Nagyvárad krónikája szegényebb lenne ugyan egy szobor-leleplezéssel, de a tudomány és irodalom munkásai elismeréssel szólnának a Szigligeti-Társaságról. Hiába áll az író szobra, ha munkáihoz senki sem tud hozzájutni, ha színdarabjai, egy-kettő kivételével, nyomtalanul eltűntek a könyvtári forgalomból, ha kéziratai kiadatlanul hevernek, s ha még egy valamirevaló életrajza sincsen. Kultur-szegénység leleplezéssel — szoborleleplezéssel.)

Az Ujság. 1912. évf. 305. sz. — *Mikszáth Kálmán: Képzetelem újra . . .* Mikszáth kiadatlan ifjúkori hazafias verse, melyet a hatvanas években írt, mint gimnáziumi tanuló.

Akadémiai Értesítő. 1912. évf. 12. sz. — *Tolnai Vilmos: A magyar nyelv Nagy Szótáráról.* Tüzetes ismertetése annak a nagyszabású akadémiai munkának, mely Tolnai Vilmos vezetése mellett már is jelentékeny eredményeket mutathat fel. — *Hellebrant Árpád: Kriza levele Brassaihoz.* A levél 1858-ból való. — *Francia ismertetések a magyar irodalomról.* Kont Ignác cikkeinek jegyzéke az 1911. és 1912. évből. (Revue Critique, Revue Historique, Revue Germanique, Revue Internationale de l'enseignement, Revue de Philologie.)

Alkotmány. 1912. évf. 304. sz. — *Pompéry Aurél: Berzsenyi egy kézírata.* Ismerteti s részben közli Berzsenyi három ismeretlen fogalmazványát: két levéltörődékét és néhány sorból álló elmélgedését. A szöveg, mely Berzsenyi eredeti kézírása, félfv papíron maradt meg Pompéry János hagyatékában.

Annales de la Faculté des Lettres de Bordeaux et des Universités du Midi. XXXVe Année. Bulletin Italien. 1913. évf. 1. sz. — *I. Kont: Dante en Hongrie.* Kaposi József könyvének ismertetése. (Dante Magyarországon. 1911.)

Athenaeum. 1912. évf. 4. sz. — *Révhegyi Rózsi: Kölcsy mint aesthetikus.* Folytatása az előbbi közleménynek (I. folyóiratunk: I. 489.). Kölcsy Nemzeti Hagományainak elemzése és kritikai működésének méltatása a vonatkozó irodalom gondos felhasználásával.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1913. évf. 1. sz. — *Bayer József: Bauernfeld vigjátékai a magyar színpadon.* Bauernfeldnek összesen 11 darabját fordították le magyarra, nyomtatásban azonban egyetlen egy sem jelent meg nyelvünkön. Nem is gyakorolt egy magyar drámáiróra sem irodalmilag kimutatható hatást. Értéke abban határozódik, hogy a magyar színészet műsorát változatosabbá tette. Darabjait főkép 1834-től 1852-ig adták nálunk. — *Gálos Rezső* Badics Ferencnek Gyöngyösi István költeményeiről szóló akadémiai székfoglalóját, *Vértesy Jenő* Agárdi Lászlónak: A modernnek és az iskola c. programmértekezését, *Kerekes Emil* pedig Thury Zsigmondnak: A szombatos kodexek bibliographiájáról szóló dolgozatát ismertetik. (E dolgozatok ismertetését I. folyóiratunk: I. 404., 443. II. 46.). — *Ferencki Zoltán* Petőfi «Dicsőséges nagy urak» kezdetű költeményének Adorján Boldizsártól származó egykorú másolatáról ír. A másodlat felírása szerint a jelzett vers: 1848 márc. 19-én keletkezett. — *Gálos Rezső* Verseghy Búcsúzásához címen megállapítja, hogy a jelzett vers nem egyéb mint Knebel Miksának In bekanter Melodie c. költeményének fordítása. — *Trostler József* viszont Csokonairól mutatja ki, hogy A rózsabimbóhoz c. verse Boie Henrik An die Rose c. dalának hatása alatt készült. — Végül egy bírálatról, a magyar tudományos kritika érdekében. A közlöny egyik bírálója nagyon megdicséri a Meredith komikum-elméletéről szóló kis doktori értekezést (I. folyóiratunk: I. 442.), amit azért kell kiemelnünk, mert ugyanez a bíráló előzőleg, a Phil. Közlöny decemberi számában, nagy vállverégetéssel és szörnyű kicsinyléssel szólta le Szigetvári Ivánnak nagyszabású komikum-elméletét, melyet a M. T. Akadémia pályadíjjal jutalmazott (I. folyóiratunk: I. 120.). Semmi közünk a személyekhez, itt csak egy jelenségről van szó, mely kritikai irodalmunkban folyton ismétlődik. Hogy kis dolgokból olykor nagy dolgot csinálnak, nem mindig baj, de már az az eljárás, hogy olyan munkákat, melyeken szerzőik éveken keresztül megfeszített buzgalommal dolgoztak, néhány sorban elintéznak és könnyelműen kivégeznek, ez már a tudományos komolyságba, sőt más egyébbe is ütközik. Az ilyen bírálat elolvasása után milyen véleménye lehet a tájékozatlanabb olvasónak a szóban forgó két munka értékéről és viszonyáról? A kritikának első feladata, hogy megbízhatóan informálja az olvasót; a kritikus pályára pedig első kellék a helyes szemmérték. (Van még sok más kellék; így pl. a kritikus ne vezesse rossz szándék vagy hízelgés; a kritikus ne befolyásoltassa magát másoktól; a kritikus előbb maga is dolgozzék és csak azután kritizálgasson, ha már maga is rámutathat egy-két jelentékeny alkotásra; továbbá, hogy a kritikus meg tudja érteni azt a nagy különbséget és űrt, mely egy kisebb értekezés elkészítése és egy hatalmas összefoglaló munka megalkotása közt — tátong.)

Egyetértés. 1912. évf. 304. sz. — *Magyar szerzők külföldi sikerei.* Biró Lajos, Drégely Gábor, ifj. Hegedűs Sándor, Herceg Ferenc, Hubay Jenő, Huszka Jenő, Jacobi Viktor, Latzkó Andor, Lengyel Menyhért, Molnár Ferenc, Rajna Ferenc, Szirmai Albert, Zichy Géza nyilatkozatai külföldön előadott darabjaik hatásáról. — *Kürthy Emil: Csiky Gergelyről.* Apróságok Csiky életéből.

Erdélyi Lapok. 1912. évf. 38—39. sz. — *Kiss Ernő: Vörösmarty csodás alakjai.* Vörösmarty tündéri és csodás alakjainak megalkotásában felhasználta ugyan a magyar mesék és a görög mondák motivumait, de azért mégis csak fantáziájának teremtő erejével dolgozott. Szerző kimutatja, milyen mozgalmas lényekké tette Vörösmarty e földöntúli személyiségeket eposzaiban s a Csongor és Tündében. Főleg Hadúr és Ármány alakjainak megteremtéséért dicséri a költőt, bár találó észrevételeket tesz arra nézve is, mi a hiba e két földöntúli lény eposzi szereplésében. Végül helyesen mutat rá arra, hogy milyen csekély volt Aranyosrákosi Székely Sándor hatása a Zalán Futására. — *Magyar Irodalomtörténeti Társaság.* Meleghangú megemlékezés abból az alkalomból, hogy társaságunk tagjainak és előfizetőinek száma meghaladta az ezret. Elismeréssel szól a Társaság folyóiratáról s lelkes hangon tolmácsolja az erdélyiek örömét és üdvözetét.

Élet. 1913. évf. 1. sz. — *Szemkő Aladár: Garay János.* Meleghangú megemlékezés a költő születésének századik évfordulójára. — *Maday Gyula: Petőfi Erzsikéje.* Szekszárdon él leánya és unokái körében a 85 éves Sass Erzsébet, «az egyetlen, aki Magyarországon ma, édes emlékek könnyeit hullatva, elmondhatja: Petőfi csókját hordom arcomon!» Cikkíró lent járt Szekszárdon s kérésére az agg úrnő részletesen elmondta a Négyökrös Székér megírásának történetét.

Élet És Literatura. 1912. évf. 15. sz. — *Harsányi Kálmán: A magyar tragikum és tragikomikus változatai.* Szól a Komjáthy-kultusz kinövéséről, s arról az ízetlen reklámozásról, mely már eddig is igen sokat ártott Komjáthy népszerűségének. — *Ambrózy Ágoston: Porlepett írásokból.* Megemlékezik Sárosy Gyuláról és ismerteti a Sárosy-albumot, mely 1889-ben jelent meg Aradon. Közli Sárosynak egy rövid emlékversét s kilátásba helyezi, hogy több kiadatlan költeményét is közölni fogja.

Huszdik Század. 1912. évf. 11—12. sz. — *Schöpflin Aladár: Az új magyar irodalom.* Ady Endre és Móricz Zsigmond költészetének igen értékes elemzése. Minden polemikus él nélkül, higgadtan pillant vissza a legutóbbi évek zajos irodalmi mozgalmaira, melyeket a mai fiatal generáció fellépése támasztott. Bevezetésül jellemzi Arany Jánost és Jókai Mórt, akik uralkodó szellemek voltak a XIX. század második felének magyar szépirodalmában. «Az egyik, Arany János, a versre nyomta rá a maga bélyegét; a másik, Jókai, a regényre. Mind a kettő úgy szólván teljesen a

maga számára abszorbeálta a maga területén a közfigyelmet; nem állván velük szemben más, csak megközelítően is egyenrangú vetélytársak, kisebb jelentőségű kartársaik csak a tanítvány másodrangú szerepében érvényesülhettek, vagy ellenkező esetben meghallgatatlanul hangzottak el s a kellő visszhang, a közízléssel való kontaktus hiánya miatt nem is tudtak, mint Vajda János, teljesen, egészzé kifejlődni. Mivel Arany a fejlődésnek bizonyos irányban tetőpontját jelentette s az ő útjain magasabbra jutni nem lehetett, a további fejlődésnek más pontról kellett kiindulnia. Az 1890-es évek eleje élénk mozgalmat jelent ebben a fejlődésben. Egész sereg új tehetség nyomult be az irodalomba. Mikszáth Kálmán ekkor tért át a rövid lélekzetű rajzról a szélesebb medrű novellára és regényre, Ambrus Zoltán ekkor kezdte meg regényei sorozatát, Kiss József ekkor ébredt saját lírai hangjának öntudatára. Mellettük Herzeg. Ferenc a városiasodó gentry rajzával igyekezett népszerű elemeket keresni, Gárdonyi Géza új színben állította be a falusi életet, Szabolcska Mihály új formában próbálta felújítani a Petőfi-féle hazafias dalt és népeleti genre-képet, Kóbor Tamás a naturalista moralizáló pesszimizmust szőltatta meg, Heltai Jenő a francia sanzon és a heinei hatás szintéziséül a könnyed iróniát hozta magával, Ignotusban a modern dekadencia előhangjai pendültek meg. A magyar irodalom, mely eddig meglehetősen egyszínű volt, egyszerre változatossá, sokhúrúvá vált. Olyan hangok szólaltak meg benne, ha egyelőre halkan és bátortalanul is, melyeknek a tradícióban alig volt előzményük. Valamint a társadalomban, akként az irodalomban is jelentkezett a magyar élet városiasodásának hatása. Az iskolákból új ifjúság sereglett elő, mely már a modern magyar élet levegőjében nőtt fel. Ekkor lépett fel az a költő, aki a még csak félöntudatosan és félénken lappangó gondolatokat öntudatra keltette: Ady Endre. Új volt szerelmi lírája és új volt hazafias költészete. «Az egész annyira új volt, annyira szokatlan, annyira ellenkezett mindazzal, amire az eddigi magyar tradíció rátanította az embert, de viszont annyira tele volt hangokkal, rejtelmekkel, hogy az idegenkedő, szinte megdöbbenett érzés maga izgatta az olvasót, önmaga ellen, a mélyebb, behatóbb elmerülésre.» Közönségünk eddig szokva volt az első olvasásra érthető, csiszolt beszédhez, most meg kellett barátkoznia a szimbolikus kifejezésmóddal, a hirtelen és merész gondolatátvitelekkel, a széles ívű ugrásokkal, a lírai benyomásnak impresszionista modorú visszaadásával. A hagyományos magyar költészet hívei homályosnak és érthetetlennek kiáltották ki Adyt, holott e vádból csak annyi igaz, hogy kissé bele kell magunkat élni a költő lelki állapotába s akkor feltárul művészetének egész nagyszerűsége. Szerelme a modern emberé, hazafisága a korlátokat nem tűrő új nemzedéké. «Ady verseit szeretni és dicsérni többé-kevébbé politikai és társadalmi színvallást is jelentett. Mindenki érezte, öntudatosan vagy öntudatlanul, hogy Ady költészete is egyike az ütközőpontoknak, amelyeken az új Magyarország összezsap a régivel.» Adyt megvádolták a francia dekadens költők utánzásával és szidalmazták nemzetietlenségéért, pedig lénye és költészete teljesen a magyar földből és a mai magyar életből nőtt ki, a magyar föld és magyar élet képeitől

van átitatva. Elkeseredett kitörései a magyarság szenvedélyes szeretetéből erednek. Nem a magyar faj ellen lázad fel, hanem a közállapotok miatt. Bizonyos, hogy az ifjabb írónak, akiket a Nyugat vett pártfogásába, ő tört utat. Ez ifjabb írók közül a regénybe és novellába Móricz Zsigmond hozta a legtöbb új és értékes elemet. Móricz a lírikus Ady mellett az epikai jellemet testesíti meg; közelebb áll a magyar tradícióhoz; realiztikus megfigyelő és ítélő, látása eleven, lelke a morális felháborodásra hajló. A kisváros és falu ábrázolója. De az ő faluja egészen más, mint az idealizálóké: Jókaié, Mikszáthé, Gárdonyié. Ő a falu életének gyökérszárait jobban fel tudja kutatni és igazabb látással tudja festeni, mint bármelyik előde. Nem eszményíti parasztjait, hanem úgy mutatja be őket, aminők. Minden nagyobb munkája egy-egy indulatos tiltakozás a magyar élet nyomorúságai ellen. «Nem politikai forradalmár, mint Ady, inkább morális forradalmárnak lehetne mondani. Minden írónk közt ő mondja a leglesújtóbb kritikát a mai magyar társadalomra, ő mutatja fel legvéresebb sebeinket, még pedig azokon a társadalmi rétegeken, melyeket eddig az egészség, az érintetlen épség illúzióival vettünk körül.»

Keresztény Magvető. 1912. évf. 8. sz. — *Mélius Ihász Péter legutolsó költői munkája.* Néhai Kanyaró Ferenc hagyatékából. Nem kidolgozott cikk, inkább néhány jegyzet, első fogalmazás. Szól Melius Péter egyik versének 1570. évi kiadásáról, melyben Melius a szentírási szöveg segítségével hívásával szidja le a háromságtagadókat. (Igaz Szent Irszol Ki Szedettet Enek. V. ö. Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár. I. köt. 78. sz.) — *Kriza levelei Toldy Ferenchez.* A Hellebrant-féle közlés ismeretése (l. folyóiratunk: I. 529.).

Közlemények Szepes Vármegye Multjából. 1912. évf. 3—4. sz. — *Förster Jenő: Csáky István gróf országbíró temetésének rendje.* Magyar nyelvemlék a XVII. század végéről.

Magyarország. 1912. évf. 304. sz. — *Özv. Hegedus Sándorné: Liszt Ferenc első látogatása Jókai Mórénál.* Mikor az 1879. évi árvíz elpusztította Szeged városát, a fővárosi írók által rendezett jótékony célú hangversenyen Liszt Ferenc és Jókainé Laborfalvi Róza is résztvettek Bürger Lenorejának melodramatikus előadásával. Ezt megelőzőleg látogatott el a világhírű mester Jókaiék házába.

Magyar Figyelő. 1913. évf. 1. sz. — *Seress László: A felvilágosult abszolútizmus politikai irodalma.* Az 1781-iki sajtórendelettel szabaddá tett irodalom II. József reformeszméi közül az egyházi érdekűeket kapja fel elsősorban. Fordítanak az egyház visszaéléseit ostorozó francia, de különösen német munkákat (Buzás János, Nádaskai András, Szerencsi Nagy István), majd általában vallásellenes röpiratokat adnak ki (Szacsavay Sándor s mások).

Magyar Könyvszemle. 1912. évf. 4. sz. — *Gábor Gyula: Adatok a középkori magyar könyvtárs történetéhez.* Ismerteti Thuróczy János krónikájának egyik ismeretlen kiadását (?), s szól néhány magyar vonatkozású külföldi jogkönyvről. (Szerző fejtegetései, sajnos, nehezen érthetők. Miért idegenkednek tudományos írónk a világos beszédétől?) — *Harsányi István: Volt-e az «Imádság és ének szent István király jobb kezének megtalálásáról» című nyomtatványnak 1484-iki nürnbergi kiadása?* Jó érvekkel bizonyítja, hogy a Bartalis-féle négy soros vers nem XV. századi nyelvemlék, hanem egy 1771-iki kiadású vallásos ének első négy sorának a régi írásmód szerint megkísérelt átírása. (Ezt az állítólagos középkori maradványt mindenesetre törölnünk kell a régi magyar nyelvemlékek sorából.) — *Harsányi István, Horváth Ignác, Erdélyi Pál és Gulyás Pál* adalékokat közölnek Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára I. kötetéhez. (Húsz új könyvcím a XVII. és XVIII. századból.) — *Gulyás Pál: Egy felsőmagyarországi könyvkötőcsalád főljegyzéseiből.* A németnyelvű napló folytatása; az előző közlemény befejezése (I. folyóiratunk: I. 493.). — *Gyalus István* erősen bírálja Csűrös Ferenc debreceni nyomdatörténetét s többek között felekezeti elfogultságot vet a szerző szemére. — *Melich János* elismeréssel szól az unitárius egyház Dávid Ferenc-kiadásáról s kimutatja Sztripszky Hiador Adalékainak súlyos hibáit és hézagait. (Ez az utóbbi mű kézirat gyanánt jelent meg, száz példányban, géppel írva: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I—II. kötetéhez. Pótlások és igazítások 1472—1711. Budapest, 1912. Ára 24 kor. Melich szerint Sztripszky az anyagot nem gyűjtötte össze úgy, ahogy ez szükséges lett volna, sőt összegyűjtött címeiben is sok a gondatlanságból származó hiba.) — *Trócsányi Zoltán* könyvészeti adatokat közöl Székely István Krónikájának 1558-as kiadásához, továbbá Baróti Szabó Dávid Aeneisének megjelenéséhez.

Magyar Középkola. 1912. évf. 10. sz. — *gd* diesérettel ismerteti Vizota Gyula Garat-kiadását (I. folyóiratunk: II. 47.), egyúttal rámutat arra, hogy még ma sincs tűrhető Széchenyi-életrajzunk, nem is szólva azokról a lelkiismeretlen és felületes Széchenyi-kiadásokról, melyeket Zichy Antal rendezett sajtó alá.

Magyar Nyelv. 1912. évf. 10. sz. — *Kertész Manó: Tündér Ilona.* Tündér Ilona alakja már az Árgirus-história keletkezése előtt élt népköltészetünkben, mit egy 1554-iki adat bizonyít (Tört. Tár Ujf. 8: 527); régi az a hit is, mely Erdélyt tartja Tündérországnak. Nem lehetetlen, hogy Gyergyai igazi forrását az erdélyi népköltészetben kell keresni. — *Tolnai Vilmos: Erdősi Sylvester nevérl.* S. nevének magyar változata nem Kazinczytól származik. Korábbi adatok: Bárány György (1754): Erdélyi; Mossótzky Institóris Mihály (1776): Erdélyi; Denis (1782): Erdőssy, Erdélyi; Weszprémi István (1795): Erdőssi. — *Kardos Lajos: Vörösmarty ismeretlen nyelvtudományi dolgozataihoz.* Vizota Gyula hasonló c. közleményéhez egy pár helyesbítő adat, melyekkel Szilágyi István akadémiai

pályamunkái (A magyar szókötés szabályai. Az ékes magyar szókötés) kérdését tisztázza; az első munka 1842-ben nyert jutalmat s 1846-ban jelent meg.

Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1912. évf. 10. sz. — *Apáthy István: Széchenyi István és a nemzeti sajtóságok az emberi továbbfejlődés szempontjából.* Széchenyi emberi és államférfiúi nagyságának dicsérete. Szerző polemizál Grünwald Bélával (Az új Magyarország. Budapest, 1890.), s bizonyítgatja, hogy Széchenyi nemcsak a legnagyobb, hanem a legmagyarabb magyar is volt.

Muzeumi És Könyvtári Értesítő. 1912. évf. 4. sz. — *Harsányi István: I. Rákóczy György sárospataki bibliája.* I. Rákóczy György erdélyi fejedlem a szentírást mindennap olvasta. Egész gyűjteménye volt a különböző bibliákból. Értekező részletesen leírja azt az újtestamentumi példányt (1590. évi vizsolyi kiadás), melybe I. R. Gy. sajátkezűleg följegyezte, hogy mikor és hol olvasott egy-egy részletet. (A könyvet a sárospataki ref. főiskola könyvtára őrzi.)

Népszava. 1912. évf. 305. sz. — *Révész Mihály: A Népszava negyven esztendeje.* Becses följegyzések azok számára, akik a magyar hírlapirodalom történetével foglalkoznak. Táncsics Mihály munkáslapjától kezdve (Munkások Ujsága, 1848.) sorra ismerteti a radikális-szocialista időszak sajtó történetét, fő tekintettel a Népszavára. Miután Táncsics Mihály agitációs hetilapját a negyvennyolcas kormány betiltotta, a kiegyezésig nem jelent meg több munkásújság. 1868-ban már voltak szocialista munkások Budapesten, s számukra bizonyos Kunsági, majd Beerman Guidó megindították a Munkások Ujságát, mely azonban rövid életű volt. 1869-ben Táncsics Mihály ismét alapított egy szocialista lapot, az Arany Trombitát, de a polgári hatóságok ezt is elnyomták. 1870-ben Külföldi Viktor szerkesztésében megindult az Általános Munkás Ujság, amelynek már teljesen kifejlett szocialista programja volt, de ezt sem tudták fenntartani, s megbukott a Testvériség is, mellyel Politzer Zsigmond 1871-ben próbálkozott meg. Ilyen előzmények után kezdték meg, 1873-ban, a Munkás Heti Krónika kiadását s 1877-ben megindult a Népszava is. Ez időtől kezdve egyre erősödött az országban az ipari munkásság és lassankint teret hódítottak a szociális eszmék.

Nyugat. 1912. évf. 1. sz. — *Elek Artúr: A magyar író és kiadója.* Igen értékes cikk, mely rámutat arra a nivótlanságra, mely a magyar könyvkiadói üzletágat általában jellemzi. Teszi pedig ezt abból az alkalomból, hogy megjelent a Révai-Franklin Per vaskos kötete, mely visszataszító meztelenségében mutatja, hova hanyatlott irodalmunk támogatásának ügye a minden ideális programot lenéző könyvkiadók kezén. (A Révai-Franklin per. Budapest, 1912. 235. l. Kézirat gyanánt kiadták a Révai Testvérek: védekezésül és igazolásul a Franklin-Társulat ellen.) A nagy-

tőke cinikus kíméletlensége és elképesztő pénzharácsolása bevonult az úgynevezett irodalmi intézetek falai közé is. Az üzleti célok most már szentesítik a kiadói eszközöket, s a nagy részvénytársaságoknak a tudomány és irodalom csak annyiban kell, amennyiben ötven, száz és még több százalék tiszta haszonról és nagyarányú üzleti osztalékról van szó. Cikkíró hivatkozik a régi magyar könyvkiadókra, jellemzi Hartlebent, Wigandot, Ráth Mórt és Abafi Lajost, s ezekkel a hálás emlékezetre méltó, nagystíliú irodalombarátokkal szemben megrajzolja a mai pénzcsináló könyv-üzletember képét. Rámutat arra a védtelenségre és nyomasztó helyzetre, melyben íróink vergődnek, s arra a kiadói lelketlenségre, mely a részletüzletek terén és az írói honoráriumok tekintetében rendszerré vált. «Az író a könyvkiadók érdekeit szolgáló tényezők között az egyetlen, amely védekezni nem tud, mert szervezet nem őrzi érdekeit és mert tarifák körül nem bátyázzák. Hogy a papirgyárat, a nyomdászt, vagy a könyvkötőt kopassza meg, hogy a könyvkereskedő százalékát szorítsa le, az eszébe sem jut a kiadónak. A részletüzlet oszlopait, az ügynök urakat meg éppen becézgeti, ha kell, öltre megy értük és úgy megfizeti őket, mint ahogy az írók kivételesen sem . . . Az író a prédájuk. Az író, aki nélkül könyvkiadás és részletüzlet és könyvügynök nem volna. Az író, ki amíg él, nem kelendő részletüzleti portéka és akit ezért bátran el lehet hanyagolni . . . Pedig ha van az üzleti tevékenységnek területe, melyen az üzleti ridegség jogtalanság, visszaélés, sőt bűn, akkor a könyvkiadás az.» Cikkíró végül felveti azt az eszmét, hogy az íróknak szervezkedniök kellene. «Kiadóink ellen: körülbelül ez az egyetlen fegyverünk. Ha ezen sem kapunk, akkor végül is kénytelenek leszünk a magyar kiadó elől a német kiadóhoz menekülni.»

Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. 1943. évf. 9. sz. — *Loisch János* dicsérettel emlékszik meg Kéki Lajos Tompa-életrajzáról. (Tompa Mihály. 1912. Ism. folyóiratunk : I. 320.)

Pesti Hirlap. 1912. évf. 305. sz. — *Gárdonyi Géza: Vajda János albérlője.* Jellemző epizód Vajda János életéből. «A történelemben a legkisebb anekdota is úgy világosít, mint a fényvetítő gépek.»

Protestáns Egyházi És Iskolai Lap. 1912. évf. 49—52. sz. — *Pruzsinszky Pál: Bod Péter és munkái.* Folytatólagos cikksorozat B. P. születésének kétszáz éves fordulójára alkalmából. B. P. műveinek részletes ismertetése.

Románul. 1913. évf. jan. 7. sz. — *Goga Oktavián: Egy anachronizmus: a magyar nemzeti kultúra.* A hírneves erdélyi román költő borongó hangú fejtegetéseket ad a magyar irodalomról, hozzáfűzve Zichy János miniszternek 1912. dec. 14-én tett következő kijelentéséhez: «A magyar kulturát a magyar nemzet élő lelke szabja meg . . . amely mindenható, örök és halhatatlan és mely megszabja a maga irányát épen úgy, mint ahogyan meg van szabva a csillagok fénye.» E kijelentéssel szemben Goga

Oktavián azt bizonyítja, hogy a magyar nemzeti irodalom tulajdonképen megszűnt, s helyet engedett a budapesti zsidó nemzeti költészetnek. Ma már az úgynevezett magyar irodalomban mind ritkábban találkozunk magyarokkal. Elvesztek Jókai Mór romantikus típusai, Kemény Zsigmond nyakas, nehézkes, büszke nemesei és Mikszáth Kálmán rokonszenves, élénk parasztjai. Elveszett az írók őszinte rokonszenve a magyar motívumok iránt. A régi hősöket másokkal helyettesítették. A túlzott individualizmusnak hánykolódásai, brutális cinizmus és eddig ismeretlen frivolitások kérnek szót a mai irodalmi alkotásokban. A régi paraszt vagy nemes helyett a lipótvárosi ügyvédet, az utilitarista nyárspolgárt és a természet szépségei iránt néma vártot fogod találni a színpadon. Ha egy könyv elolvasása után rekonstruáljuk a szerző személyiségét, a következő igazság fog meglepni: ennek az úrnak nincsen semmi köze az ezeréves magyarság történeti kialakulásához. A magyar irodalom mostani furcsa képének megteremtője, Budapest, ez az elhamarkodott város az ő amerikanizmusával, kabaréival, dohányutcai zsargonjával, éjjeli obszcénitásaival: ez a rögtönzött hangyafészek rányomta bélyegét a magyar irodalomra. A zsidóság, amely itt több jogot tudott magának kivívni, mint bárhol másutt, Budapestet a szemita nemzeti kultúra fő székhelyévé tette. Így érthető, hogy a Népszínház, ahol a fajmagyarnak kellett volna megszólalnia, elbukott, hogy helyet adjon a kozmopolita operettnak vagy Molnár Ferenc darabjainak, amelyekből kirí a rideg humor, a zavaró cinizmus és a szemita szellem mesterkedése. Nincs itt szó a budapesti írók talentumáról, hanem igenis műveiknek nemzeti jellegéről. Senki sem fogja pl. elvitatni Kiss József tehetségét, de senkinek sem fog eszébe jutni azt hinni, hogy a ghetto emlékeinek költője magyar. Mig pl. Ady Endre hipermodern költészetéből minden exotizmusa ellenére is, tisztán kiérezzük a magyar vér féktelen szenvedélyét, Szép Ernőnek méla frázisai elárulják a tereztvárosi költőt. A nyelv még nem teszi magyarrá az irodalmi alkotást. Milyen megragadó megtestesülése a magyar nemzeti léleknek Petőfi a maga páratlan dalaival s milyen távol áll ettől az eszménytől Ignotus, aki retteg az erdőtől, ahol kínzó magánosság nyomja s így kiált fel különben szellemes aforizmáinak egyikében: «A multtal szemben csak egy kötelességünk van: az, hogy elfelejtsük».

Sárospataki Református Lapok. 1912. évf. 50—52. sz. — *Kónya Imre: Pósházi János élete és működése.* Befejezésképen ismerteti P. J. filozófiai munkáit.

Szászváros. 1912. évf. 52. sz. — *Thúry Zsigmond: Jókai Mór karácsonya 1856-ban.* Jókai tisztelői 1856-ban országos gyűjtést akartak indítani, hogy házat vegyenek a népszerű regényírónak. De Jókai a tervet elhárította magától. Ide vonatkozó ismertetlen levelét közli a cikkíró.

Századok. 1912. évf. 10. sz. — *Kováts Antal* ismerteti Császár Elemérnek Bessenyei akadémiai törekvéseiről szóló értekezését, mely még

1910-ben jelent meg. (Az irodalmi hírszolgálat frissességére kissé jobban kellene ügyelniök a szerkesztőknek és bírálóknak.) — *Bártfai Szabó László* ismét válaszol Horváth Sándornak és Friedreich Istvánnak a Széchenyi-monografia ügyében, s azt állítja, hogy a támadások célja «személyes hajsza.»

Ungarische Rundschau. 1912. év. 4. sz. — *Alex. Domanovszky: Die Interpolationen der Wiener Ungarischen Bilderchronik.* Mindaz, amit a Képes Krónika a Budai Krónika anyagán fölül tartalmaz, interpolatio. A Nagy Lajos korában keletkezett krónikán kívül volt u. i. egy másik forrása is, mely valószínűleg III. Béla korában íratott s a XI., XII. század történetének hívebb képét nyújtotta. — *Adolf Kohut: Petőfi im Urteit namhafter deutscher Schriftsteller.* Max Nordau, August Silberstein, Ludwig Barnay, Richard Schmidt-Cabanis, M. G. Conrad, Viktor Blüthgen, Karl Bleibtreu, Ernst Elster, Karl Theodor Gaedertz, Otto v. Laixner, Karl Frenzel, Joseph Joachim nyilatkozatai és Rudolf v. Gottschall verse Petőfiről. (Nem lett volna fölösleges Nordau értetlen ítéletét a Helység Kalapácsáról s János Vitézről a német olvasó felvilágosítására helyreigazítani.) — *I. Peisner: Gabriele Baumberg, die Gattin Johann Bacányis.* Berde Mária-nak az Erdélyi Múzeumban megjelent tanulmánya alapján. (Ismertetését l. folyóiratunk: I. 419—421.) — *Gustav Heinrich: Petőfi bei den Serben.* Polit Vladislava értekezését (Petőfi a szerbeknél) ismerteti. — *Stefan Heinlein: Die erste ungarische Shakespeare-Übersetzung.* Lemonton Emiliáról szól Czeke Marianno értekezése alapján (l. Shakespeare-tár 1910). — *Josef Bayer: Bauernfeld über den Grafen Stefan Széchenyi.* Az Akadémiai Értesítő októberi számában megjelent cikk német fordítása. — *Jósef Bayer: Calderon-Daten aus Ungarn.* Magyar irodalmi adalékok pótléku Wolfg. von Wurzbach nemrég megjelent Calderon-kiadásá hoz.— *Gustav Heinrich: V. Warbecks «Schöne Magelone» ungarisch.* Tesseni Wenczel M.-fordítását ismerteti, mert Joh. Bolte Schöne Magelone-kiadásának bevezetéséből látja, hogy e mű fordításai közül a német kiadó előtt csak a magyar ismeretlen.

Uránia. 1913. évf. 1. sz. — *Legifj. Szász Károly: Kossuth és Görgey.* Közli néhai Szász Károly, volt református püspök és író ifjúkori kiadatan naplójából Kossuth és Görgei jellemzését.

Világ. 1912. évf. 304. sz. — *Móricz Zsigmond: Petőfi társaságában.* Elmondja, hogy milyen élményei voltak Kiskőrösön, «abban a bányában, melyből Petőfi kihozta a magyar psyche minden ragyogó kincsét.» Mély látással jellemzi Kiskőrös népét és magát Petőfit. — *Szenes Béla és Medgyes László: Mai írók és művészek tegnappja.* Érdekes írói nyilatkozatok nemcsak a mai újságolvasók, hanem a jövő irodalomtörténetírói számára is. Ady Endre, Babits Mihály, Bíró Lajos, Bródy Sándor, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Ignótus, Lengyel Menyhért, Móricz Zsigmond, Rákosi Jenő, Rákosi Viktor, Szederkényi Anna és Szini Gyula nyilatkoznak arról, hogy milyen reményekkel alkották meg első munkájukat és miként érvényesültek írói pályájukon.